

**Сучасні засоби платежу,
які обслуговують
грошовий обіг**

Грошовий обіг обслуговує готівкові гроші та гроші в безготівкових розрахунках.

Безготівкові розрахунки - це рух вартості без участі наявних готівкових грошей. Він здійснюється двома способами: 1)

переказуванням грошових коштів з одного рахунку на інший у кредитних закладах; 2) проведенням взаємозаліків зустрічних вимог без використання готівки.

Безготівкові розрахунки, обслуговуючи господарські взаємовідносини між суб'єктами господарювання та з фінансово-кредитними закладами, поділяються на розрахунки за товарні операції, до яких належать *платежі за продукцію*, виконані роботи чи надані послуги, та *нетоварні операції* - платежі до бюджету, погашення заборгованості за кредит, страхові платежі й інші зобов'язання.

Рух грошей у формі готівки обслуговують банкноти, розмінні монети і паперові гроші (скарбницькі квитки) у функції засобу обігу і в ряді випадків у функції платежу. Вони забезпечують: розрахунки, що безпосередньо пов'язані з реалізацією товарів і послуг; виплату заробітної плати, пенсій, стипендій, допомоги; виплати страхових відшкодувань, оплату цінних паперів і доходів за ними; платежі за комунальні послуги тощо.

До сучасних засобів платежа, що обслуговують грошовий обіг відносять: векселі, банкноти, розмінну монету, чеки, депозитні гроші, кредитні картки.

Вексель – це цінний папір, письмове боргове зобов'язання чітко встановленої форми, яке дає його володарю (векселедержателю) безперечне право по закінченню строку вимагати від боржника сплати зазначеної суми.

Виділяють 2 види векселів:

простий

-письмова обіцянка сплатити. Застосовується у вигляді комерційного паперу без спеціального забезпечення у товарних угодах на строк, а також при прямому одержанні позики фірмою;

переводний (тратта)

– це письмовий наказ векселедержателя (трасанту), адресований платнику (трасату), про сплату вказаної у векселі суми грошей третій особі – першому держателю векселя (ремітенту).

Характерними *особливостями* векселя є:

абстрактність

- на векселі не вказаний конкретний вид угоди;

безсуперечність

- обов'язкова оплата боргу аж до прийняття примусових заходів після складання нотаріусом акту про протест;

обіговість

- передача векселя як платіжного засобу іншим особам з передаточним написом на його звороті (жиро або індосамент), що утворює можливість взаємного заліку вексельних зобов'язань.

Використання векселів має ряд *переваг*, а саме:

- для покупця товару – скорочення потреби в обігових коштах, залучення до оплати за товар третьої особи, який має кошти, а також можливість використання для оплати товару векселів, одержаних від своїх боржників;
- для продавця товару – підвищення гарантій оплати за рахунок поручителя у відповідальності всіх векселедавців перед векселедержателем;
- можливість продажу векселів до строку їх погашення боржниками і одержання необхідних обігових коштів.

Недоліком використання векселів можна вважати те, що крім договору постачання вимагається оформлення ще одного документа – векселя. Для цього покупець повинен в окремих випадках одержати згоду надійного поручителя – банка.

Зауважимо, що використання векселя має свої *межі*: по-перше, вексель обслуговує тільки оптову торгівлю; по-друге, і в оптовій торгівлі сальдо взаємних потреб гаситься готівкою; по-третє, в вексельний обіг втягується обмежене коло осіб, які впевнені в платоспроможності векселедавача та індосантів (жирантів).

Банкнота – домінуюча кредитна зброя обігу, яка в теперішній час випускається центральним банком шляхом переобліку векселів.

Банкнота відрізняється від векселя і від паперових грошей.

Так, банкнота від векселя відрізняється:

по терміновості

– вексель являє собою термінове боргове зобов'язання (3-6 місяців), банкнота – безстрокове боргове зобов'язання;

по гарантії

– вексель випускається в обіг окремим підприємцем та має індивідуальну гарантію; банкнота випускається в теперішній час центральним банком та має загальнодержавну гарантію.

Класична банкнота (тобто розмінна на метал) відрізняється від паперових грошей:

- по виникненню – паперові гроші виникли з функції грошей як засобу платежу;
- по методу емісії – паперові гроші випускає в обіг міністерство фінансів (казначейство), банкноти – центральний банк;
- по поверненню – класичні банкноти після сплину строку векселя, під який вони випущені, повертаються в центральний банк; паперові гроші не повертаються, а “затримуються” обігу;
- по розмінності – класична банкнота при поверненні в банк розмінювалась на золото або срібло, паперові гроші завжди були нерозмінними.

Незважаючи на те, що сучасні банкноти зберігають товарну природу (або кредитну основу), вони попадають під закономірності паперово-грошового обігу. Згідно з цим, можна виділити наступні канали емісії сучасних банкнот:

I – банківське кредитування господарства, котре забезпечує зв'язок грошового обігу з динамікою відтворення суспільного капіталу;

II – банківське кредитування держави, коли банкноти емітуються замість державних боргових зобов'язань;

III – приріст офіційних валютних резервів в країнах з ефективним платіжним балансом (ФРН, Японія та ін.)

Чек як кредитний засіб обігу з'явився пізніше, ніж вексель та банкнота, з утворенням комерційних банків та зосередженням вільних грошових засобів на поточних рахунках. По суті він є різновидом переводного векселя, який вкладник виписує на комерційний або центральний банк.

Чек – спеціальний грошовий документ встановленої форми, який містить письмове розпорядження банку видати вказану в ньому суму пред'явнику чеку або перерахувати визначену суму грошей з поточного рахунка чекодавця на рахунок пред'явника.

Існують наступні види чеків:

іменні

– виписані на конкретну особу без права передачі;

ордерні

– складені на конкретну особу, але з правом передачі іншій особі або індосаменту;

на пред'явника

– по яким визначена сума виплачується пред'явнику чека;

розрахункові

– які використовуються тільки при безготівкових розрахунках;

акцептовані

– по яким банк дає акцепт, або згоду, провести платіж визначеної суми.

Економічна природа чека полягає в тому, що він, по-перше, служить засобом одержання готівкових грошей в банку; по-друге, виступає засобом обігу й платежу; по-третє, є зброєю безготівкових розрахунків.

На основі чеків виникла система безготівкових розрахунків, при якій більша частина взаємних претензій гаситься й платіж проводиться по сальдо, без участі готівкових грошей. Особливо це характерно для розрахунків між клієнтами одного банку. При розрахунках між клієнтами різних банків чек виписується (на суму сальдо) на центральний банк або на розрахункову палату.

Механізація та автоматизація банківських операцій, перехід до широкого застосування ЕОМ підштовхнули до виникнення депозитних грошей та нових методів погашення або передачі боргу з використанням електронних грошей.

Депозитні гроші – неповноцінні знаки вартості, які не мають речового виразу й існують лише у вигляді певних сум на рахунках у банках.

Електронні гроші – різновид депозитних грошей, які означають, що переведення грошових сум по рахунках в банках здійснюється автоматично з допомогою ЕОМ за безпосереднім розпорядженням власників поточних рахунків.

На базі застосування ЕОМ в банківську справу виникла можливість заміни чеків **кредитними картками** – засобом розрахунків, що заміняє готівкові гроші та чеки і дозволяє власнику одержати в банку короткострокову позику.

Кредитна картка застосовується в розрахунковому торговому обігу та сфері послуг. Зараз використовуються в основному чотири *види* кредитних карток: банківські, торгівельні, картки для придбання бензину, картки для оплати туризму та розважальних заходів. Але найбільш поширеним видом є торгівельні картки.

